

.....

**АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В АВТОРСЬКІЙ РЕЦЕПЦІЇ**

УДК 81`25

Дорофєєва М.С.

**УНІВЕРСАЛІЇ ПЕРЕКЛАДУ
В КОНТЕКСТІ СИНЕРГЕТИКИ**

***Анотація.** У статті розглянуто зміст поняття "перекладацькі універсалії" крізь призму синергетики. Виявлено розбіжність між семіотичним та синергетичним розумінням універсалії перекладу. Запропоновано визначення поняття "синергетичні універсалії" в теорії перекладу. Встановлено перелік синергетичних універсалій для перекладу-процесу та перекладу-результату.*

***Ключові слова:** перекладацькі універсалії, мовні універсалії, синергетичні універсалії, синергетична система перекладу, рівень самоорганізації, синергізм, синергія, атрактор, репелер.*

***Інформація про автора:** Дорофєєва Маргарита Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри германської філології і перекладу; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
E-mail: margarita_dorofeeva@hotmail.com.*

Dorofeyeva M.S.

**TRANSLATION UNIVERSALS
IN THE CONTEXT OF SYNERGETICS**

***Abstract.** The article is devoted to the translation universals' concept from a synergetic point of view. The different concepts marked with a term "universal" in linguistics, translation theory and synergetics were looked upon. The difference between a semiotic and synergetic mean of the term "universal" in translation theory was founded out. The definition for the concept "synergetic universals" in translation was brought to a focus.*

Synergetic universals are defined as immanent regularities in translation functioning, which are common for all intelligent social systems of high complexity. Synergetic universals for the translation process and translation result were determined as well. To the synergetic universals of translation -as-process belong synergism, synergy and self-organization of translation system. The synergetic universals of translation-as- result involve attractors and repellers, situated on external level, internal level and on target culture' level of synergetic translation system.

Keywords: translation universals, language universals, synergetic universals, synergetic translation system, self-organization level, synergism, synergy, attractor, repeller.

Information about author: Dorofeyeva Margaryta Sergiyivna – PhD, associate professor; associate professor of department of German philology and translation; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university. E-mail: margarita_dorofeeva@hotmail.com.

Дорофеева М.С.

УНИВЕРСАЛИИ ПЕРЕВОДА В КОНТЕКСТЕ СИНЕРГЕТИКИ

Аннотация. В статье рассмотрено содержание понятия "переводческие универсалии" сквозь призму синергетики. Обнаружено различие между семиотическим и синергетическим пониманием универсалий перевода. Предложено определение понятия "синергетические универсалии" в теории перевода. Установлен перечень синергетических универсалий для перевода-процесса и перевода-результата.

Ключевые слова: переводческие универсалии, языковые универсалии, синергетические универсалии, синергетическая система перевода, уровень самоорганизации, синергизм, синергия, аттрактор, репеллер.

Информация об авторе: Дорофеева Маргарита Сергеевна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры германской филологии и перевода; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. E-mail: margarita_dorofeeva@hotmail.com.

На сучасному етапі розвитку гуманітарних наук все більше дослідників розглядають мову як надскладний багаторівневий об'єкт, що функціонує за принципами самоорганізації [12, с. 34; 3; 10, с. 7].

Синергетичний характер мовної системи докладно висвітлено, зокрема, у працях представників німецької та вітчизняної шкіл лінгвосинергетики [див., напр., 4; 11; 17].

У семіотично-процесуальному значенні переклад подібно до мови демонструє ознаки надскладних утворень, здатних до самоорганізації [8, с. 81]. Доречність аналогії між двома системами пояснюється тим, що мова й переклад мають однакову комунікативну природу, пов'язану з передачею інформації. Різниця полягає лише в опосередкованій формі комунікації при перекладі.

Розглядаючи синергетичні паралелі між мовою і перекладом, серед спільних ознак обох системних утворень слід згадати мовні й перекладацькі універсалії. В терміносистемах суміжних гуманітарних наук ці поняття отримують одне позначення – *універсалії*. Втім, доцільно уточнити зміст наведених понять, оскільки в категорійно-поняттевому апараті лінгвістики й перекладознавства вони не тотожні. Цим зумовлюється **актуальність** нашої розвідки.

Пропоноване дослідження має на **меті** встановити універсалії перекладу з погляду синергетики. Поставлена мета передбачає вирішення таких конкретних **завдань**: 1) розділити категорії "мовні універсалії" та "перекладацькі універсалії" за змістом поняття; 2) розглянути тлумачення поняття "перекладацькі універсалії" у вітчизняному та зарубіжному перекладознавстві; 3) запропонувати власне визначення категорії "синергетичні універсалії перекладу"; 4) встановити перелік синергетичних універсалій у перекладі; 5) класифікувати синергетичні універсалії з огляду на процес і результат перекладу.

За даними Тлумачного перекладознавчого словника Л.Л. Нелюбіна, загальна теорія перекладу розглядає "проблеми, що мають основоположне значення для науки про переклад,

тобто перекладацькі універсалії. В цьому плані загальна теорія перекладу слідує за лінгвістикою. Але лінгвістичні універсалії стосуються явищ, які прослідковуються у всіх мовах світу, а перекладацькі універсалії властиві усім видам і формам перекладу" [9, с. 124].

У словниковій статті під назвою "Перекладацькі універсалії" наведені два тлумачення цієї категорії: 1) *поняття і категорії* перекладу, які існують незалежно від умов перекладу, жанрового характеру текстів та контактуючих мов. До перекладацьких універсалій можна віднести інваріант, повідомлення, способи перекладу, відповідники, одиницю перекладу; 2) явища та категорії, властиві усім різновидам перекладацької діяльності: схема процесу перекладу, інваріант перекладу, одиниці перекладу [9, с. 150].

У статті "Лінгвістичні універсалії" згаданого джерела поняття мовних універсалій тлумачиться так: 1) загальні риси, властиві мові загалом, які, відповідно, виявляються у всіх мовах світу; 2) мовні явища, властиві усім мовам (наприклад, займенники, категорія числа) [9, с. 98].

Розглянемо тлумачення категорії перекладацьких універсалій, запропоноване у західноєвропейській теорії перекладу. Так, у монографії румунської дослідниці Магди Жанрено фіксуємо більш узагальнене визначення: "універсалії перекладу – сукупність всіх елементів, які зустрічаються під час перекладу (мовної або позамовної природи)" [16, с. 238]. В енциклопедії перекладознавства під редакцією Мони Бейкер знаходимо таку дефініцію перекладацьких універсалій: "якості та ознаки перекладацького процесу, які існують незалежно від характеристик конкретних мовних пар у процесі перекладання" [18, с. 288]. Авторка словникової статті у згаданій енциклопедії Сара Лавіоза-Брейтвейт наводить перелік конкретних явищ, які належать до перекладацьких універсалій: 1) спрощення і зменшення повторів у цільовому тексті (ЦТ) по відношенню до оригіналу; 2) експлікація у ЦТ; 3) нормалізація ЦТ; 4) перенесення дискурсу (*discourse transfer*) та інтерференція у

ЦТ; 5) диференційна дистрибуція повідомлень у цільовій мові [18, с. 289-291].

Вивчаючи питання впливу перекладацької діяльності на стан культури-приймача, М. К. Гарбовський підкреслює той факт, що "незалежно від історичної обумовленості, умов комунікації, мовних комбінацій, які стикаються у перекладі, розбіжностей у прагматичній орієнтованості переклад як особливий вид мовленнєвої діяльності дозволяє виявити *універсальні іманентні якості*" [2, с. 3-4]. Саме такі якості ототожнюються з перекладацькими універсальями. Наприклад, Мона Бейкер визначає універсалії перекладу як риси, що виявляються у перекладних, але відсутні у неперекладних текстах, причому такі риси не стають результатом взаємного впливу мовних систем [14, с. 225].

Як бачимо, визначення перекладацьких універсальій в даному випадку обмежується розрізняльними характеристиками мовного та дискурсивно-текстового характеру, притаманними текстам цільової мови в порівнянні з вихідними текстами і паралельними текстами, створеними мовою оригіналу.

Український перекладознавець С. В. Засекін виділяє три підходи до наукового вивчення універсальій перекладу: 1) розгляд історичних та соціальних детермінант перекладу; 2) типові мовні риси перекладу, спільні для всіх цільових текстів; 3) когнітивні процеси обробки та передачі інформації, які зумовлюють появу перекладацьких універсальій. Беручи до уваги синтез усіх названих підходів, дослідник висуває гіпотезу про психолінгвістичну природу перекладацьких універсальій. Як результат психолінгвістичного експеримента, зокрема, на матеріалі зіставного аналізу оригіналу та версій перекладу художнього тексту, вчений пропонує поняття "психолінгвістичні універсалії" [5, с. 112]. На базі емпіричного дослідження були виділені такі типові риси цільових текстів: (а) збільшення обсягу перекладу порівняно з оригіналом; (б) експлікація синтаксичних зв'язків у тексті перекладу шляхом уведення дискурсивних маркерів у цільовий текст; (в) стереотипізація перекладного тексту; (г) спрощення тексту

перекладу за рахунок зменшення обсягу лексичного складу та підвищення частоти вживання окремих лексем [5, с. 115]. Водночас дослідник не акцентує увагу на суто мовних явищах, які зустрічаються в перекладних текстах, а підкреслює своє розуміння психолінгвістичних універсалій як *імовірнісних суб'єктивних рішень* перекладача, пов'язаних з евристичним вибором стратегії перекладу.

Російська дослідниця Є. Краснопеєва, розглядаючи взаємодію понять "перекладний дискурс" та "перекладацькі універсалії", також орієнтується на реалізацію універсалій у тексті перекладу. Вона розуміє універсалії перекладу як "відображення впливу особливостей ментальних операцій в процесі перекладу, а також прагматичного складника прототипної комунікативної ситуації, в межах якої породжується перекладний дискурс" [7, с. 110].

Отже, можна зробити висновок, що категорія перекладацьких універсалій має дивергентні тлумачення як у вітчизняній, так і в зарубіжній теоріях перекладу. Більшість перекладознавців розуміють універсалії перекладу за аналогією з семантичними (мовними) універсаліями, презентуючи конкретні реалізації таких явищ у перекладних текстах. Такий підхід пояснюється дослідженнями універсалій перекладу переважно з позицій корпусного перекладознавства – перспективного напрямку теорії перекладу, пов'язаного із комп'ютерною обробкою великих баз даних (корпусів) оригіналів, перекладів та паралельних текстів, що належать до вибіркового об'єкта розвідки.

Ми, у свою чергу, ототожнюємо універсалії перекладу не з типовими результатами перекладацьких рішень, які реалізуються в цільовому тексті, а з набором універсальних категорій, притаманних будь-якому виду перекладацької діяльності.

З погляду синергетики переклад становить *надскладну систему зовнішнього та внутрішнього рівнів самоорганізації своїх компонентів, яка відзначається набором синергетичних універсалій*. Відтак, під універсалією ми розуміємо не типові

мовні риси перекладних текстів, а універсальні закономірності, притаманні будь-якому виду перекладу незалежно від жанру тексту й пари мов.

У плані виокремлення синергетичних універсалій плідною для нашого дослідження виявилась розвідка Т. І. Домброван, представлена у статті "Лінгвосинергетика: від бінарності до тернарності" [4, с. 341-348]. Авторка розглядає системні тріади категорій лінгвосинергетики, базуючись на синергетичній методології конструктивізму. У статті досліджуються полікомпонентні єдності (тріади) фундаментальних категорій лінгвістики та філософії як засоби відновлення цілісності синергетичної системи мови. Інакше кажучи, тріади використовуються у вигляді інструментів синтезованого опису мовної системи. Дослідниця звертає увагу на три онтологічні властивості мови з погляду синергетики: відкритість, нелінійність, когерентність [4, с. 343].

Суть поняття самоорганізації репрезентовано за допомогою тріади рівноправних компонентів "нелінійність – відкритість – когерентність", всередині якої кожен з них знаходиться у відношеннях комплементарності, а третій компонент слугує мірою суміщення двох інших компонентів [1, с. 26]. Т. І. Домброван справедливо вважає тріади інструментом синтезу, на відміну від класичних діад типу "синхронія-діахронія", "план вираження-план змісту", "мова-мовлення", що функціонують як засоби аналізу об'єкта шляхом розділу останнього на опозиції [4, с. 344].

У класичній семіотиці знаходимо приклади існування тріад (трикутників) для пояснення понять знаку, знакової системи та перебігу процесів означення. Так, Ю. С. Степанов наводить визначення знакової системи як "матеріального посередника, що слугує обміну інформацією між двома іншими матеріальними системами" [13, с. 90]. У свою чергу, дефініція поняття "знак", на думку вченого, детермінується визначенням знакової системи, тобто знак є посередником між двома різними системами [13, с. 92].

Відношення між знаком-посередником та двома іншими компонентами семіотичної системи, за Ю.С. Степановим, представлене у формі лінії, відтак, має місце лінійність, закритість та детермінованість. Утім, сам автор підкреслює, що згадана схема стосується лише найпростіших форм знаків і втрачає актуальність у випадку її використання у надскладних системах, наприклад, у мові. Тому для високо розвинених семіотичних систем було запропоновано інше відношення, відоме під назвою семантичний трикутник Г. Фреге [15, с. 28]. Отже, можна пересвідчитись, що в семіотиці, починаючи з кінця XIX століття, вже існувала тріада як інструмент синергетичного опису процесів означення всередині системи мови.

На нашу думку, елементи синтезу у вигляді тріад цілком можливо застосувати для опису синергетичної системи перекладу. З цією метою скористаємось концепцією тернарності категорій і запропонуємо власну тріаду представлення перекладацького процесу з позицій синергетики (див. Схему 1):

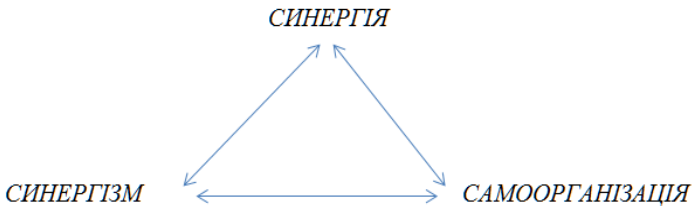

Схема 1. Синергетична тріада процесу перекладу

На схемі представлено три категорії-детермінанти відкритої системи процесу перекладу крізь призму синергетики. Як ми вже згадували, переклад становить надскладну систему зовнішнього та внутрішнього рівнів самоорганізації своїх компонентів із певним набором синергетичних універсалій. Оскільки синергетичне знання ґрунтується на "принципі циклічної причинності між елементами та системою в цілому, поведінкою елементів та параметрами порядку, системою і навколишнім середовищем, суб'єктом і об'єктом" [6, с. 16],

.....

можна припустити, що самоорганізація системи в цілому упорядковується фазами синергізму та синергії.

Таким чином, синергетична система перекладу є системою самоорганізації, яка на кожному рівні свого функціонування проходить через фази синергізму та синергії своїх елементів. Наприклад, на внутрішньому рівні самоорганізації здійснюється робота перекладача безпосередньо з текстом повідомлення, яка включає синергізм та синергію першого і другого порядку.

У першій фазі перекладацького процесу транслятор сприймає інформацію та розуміє ("девербалізує") повідомлення. Результат першої фази перекладу, тобто розуміння вихідного тексту або його частин з боку перекладача ми називаємо *синергією першого порядку*. Втім, синергія не може відбутися без синергізму, тобто процесу когерентної взаємодії елементів, у даному випадку когнітивних зусиль виконавця перекладу (узгодженої послідовності нейронних зв'язків у його мозку). У другій фазі трансляції перекладач знову вдається до когнітивних зусиль з метою ревербалізації повідомлення – відбувається синергізм. Результат синергізму другого порядку становить остаточне формулювання повідомлення цільовою мовою (синергія), відоме як результат перекладу.

Відтак, усі компоненти синергетичної тріади перекладацького процесу взаємозумовлені та функціонують у кооперативній взаємодії, оскільки без синергізму та синергії немає самоорганізації системи, а без потенційної здатності системи до такої самоорганізації у ній не можуть відбутись ані синергізм, ані синергія. У свою чергу, потенційну здатність системи до самоорганізації визначають її базові синергетичні характеристики відкритості, нелінійності та когерентності.

У запропонованому вище визначенні перекладу як синергетичної системи залишається відкритим питання про синергетичні універсалії. З нашого погляду, до таких універсалій належать саме категорії синергетичної тріади процесу перекладу: синергізм, синергія та самоорганізація. Оскільки можна стверджувати, що процес перекладу становить

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

таку саму відкриту нелінійну когерентну систему, як і мова, ми відносимо *самоорганізацію* з її складовими *синергізмом* та *синергією* до синергетичних універсалій перекладу. Згадані категорії характеризують будь-які види і форми перекладу, незалежно від пари мов, тому що відтворюють універсальні закономірності обробки та передачі інформації у надскладних системах.

Якщо далі розвивати думку про синергетичні універсалії перекладу, не обмежуючись лише процесуальним аспектом перекладацької діяльності, можна висунути гіпотезу про синергетичну тріаду категорій перекладу-як-результату.

Ми вважаємо, що на відміну від трансляції *транслят* матиме інші складові тріади універсальних категорій (див. Схему 2).

Наведена схема висвітлює три синергетичні універсалії перекладу, які характеризують його кінцевий результат – транслят. На основі наведеної тріади можна визначити *результат перекладу* як реалізацію синергетичної взаємодії внутрішнього та зовнішнього рівнів самоорганізації перекладацького процесу із культурою-приймачем. Під атракторами та реперелерами кожного рівня ми розуміємо доміанти перекладу й обмежувальні фактори відповідно.

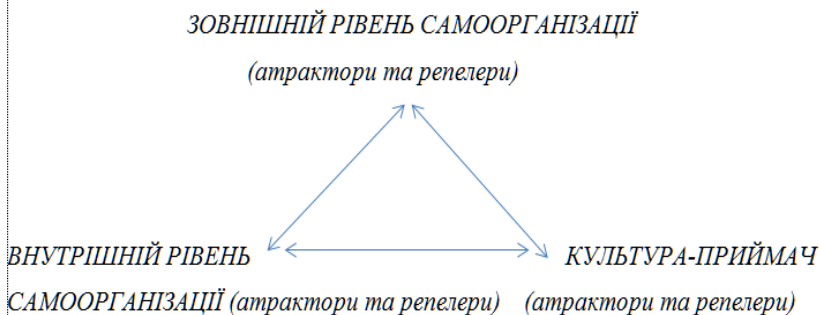

Схема 2. Синергетична тріада результату перекладу

Відображення внутрішнього рівня самоорганізації у трансляті стосується відношень *еквівалентності* між

оригіналом і транслятом, зовнішній рівень включає відношення *адекватності*, пов'язані з екстралінгвістичними факторами, зокрема, перекладацькою компетенцією та дискурсом. Вплив фактора культури на переклад реалізується через *прийнятність* транслята в цільовій культурі, яка може мати різні ступені: центральна або маргінальна роль перекладу, "непрозорість" перекладу серед паралельних текстів цільовою мовою або, навпаки, "прозорість" транслята як зразок нового жанру для культури-приймача. Отже, на підставі проведеного аналізу поняття універсалій можна зробити такі **висновки**.

1. Категорія "мовні (семантичні) універсалії" включає сукупність *лінгвістичних явищ*, які є спільними для всіх мов світу й реалізуються на рівні мови. Категорія перекладацьких універсалій охоплює сукупність *понять і категорій*, властивих усім видам і формам перекладу незалежно від пари мов, жанру текстів і характеру перекладацької діяльності.

2. Наукове визначення універсалій перекладу відбувається у двох напрямках: з одного боку, під універсаліями розуміють типові риси перекладних текстів, не пов'язані зі структурно-мовними розбіжностями, які не мають місце у паралельних текстах, створених цільовою мовою. З іншого боку, універсалії перекладу ототожнюють з категоріями, якостями або ознаками, що існують незалежно від виду перекладу, типу текстів та пари мов.

3. *Синергетичні універсалії* становлять іманентні закономірності функціонування перекладу, спільні для надскладних систем розумової природи, причому такі універсалії розрізняються для перекладу-процесу та перекладу-результату.

4. З огляду на *процес перекладу* було виділено такі синергетичні універсалії: синергізм, синергія, самоорганізація. До синергетичних універсалій, які реалізуються в *результаті перекладу*, належать: (1) атрактори (А) та репелери (R) внутрішнього рівня самоорганізації (маркери еквівалентності); (2) А та R зовнішнього рівня самоорганізації (маркери

адекватності); (3) А та R культури-приймача (маркери прийнятності).

Беручи до уваги два основних тлумачення перекладацьких універсалій, прийняті в перекладознавстві, **перспективною** досліджень у цьому напрямі можна вважати розгляд опозиції *семіотичні vs. синергетичні універсалії перекладу*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранцев Р.Г. Синергетика в современном естествознании/ Р.Г. Баранцев / Предисл. Г.Г. Малинецкого. – М. : Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2009. – 160 с.
2. Гарбовский Н.К. Перевод и "переводной дискурс" / Н.К. Гарбовский // Вестн. Моск. ун-та. – 2011. – № 4. – Сер. 22. Теория перевода. – С. 3–19.
3. Герман И.А. Лингвосинергетика : Монография / И.А. Герман. – Барнаул : Изд-во Алтайской академии экономики и права, 2000. – 168 с.
4. Домброван Т.И. Лингвосинергетика : от бинарности к тернарности / Т.И. Домброван // Слов'янський збірник : Зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 17. – Ч. 2. – С. 341-348.
5. Засєкін С.В. Імовірність чи закономірність? Про психолінгвістичні універсалії в перекладі / С.В.Засєкін // Вісник СумДУ, 2006. – №11 (95). – С.110-117.
6. Князева Е.Н. Основания синергетики : Человек, конструирующий себя и свое будущее / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – М. : Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2011. – 264 с.
7. Краснопеєва Е.С. О месте понятия "переводческие универсалии" в исследованиях переводного дискурса / Е.С.Краснопеєва // Вестник Челябинского государственного университета. – 2015. – № 27 (382). – Филологические науки. – Вып. 98. – С. 108-113.
8. Кушнина Л.В. Перевод как синергетическая система / Л.В.Кушнина // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. – Вып. 3(15).– 2011. – С. 81-86.
9. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л.Нелюбин. – М. : Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
10. Пиотровский Р.Г. Лингвистическая синергетика: исходные положения, первые результаты, перспективы / Р.Г.Пиотровский. – СПб. : Изд-во С.-Пб. гос. ун-та, 2006. – 160 с.

11. Синергетика в филологических исследованиях : монография / Т.И. Домброван, С.М. Еникеева, Л.С. Пихтовникова, А.Н. Приходько [и др.] ; под общ. ред. проф. Л.С. Пихтовниковой. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015. – 340 с.
12. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : Підручник / О.О.Селіванова. – Полтава : Довкілля_К, 2008. – 712 с.
13. Степанов Ю.С. Язык и метод. К современной философии языка / Ю.С. Степанов. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 784 с.
14. Baker M. Corpus Linguistics and Translation Studies : Implications and Applications / Mona Baker // Text and Technology : In honour of John Sinclair. – Amsterdam, 1993. – P. 223–243.
15. Frege G. Über Sinn und Bedeutung / Gottlob Frege // Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik. – Leipzig, 1892.
16. Jeanrenaud M. Universalien des Übersetzens / Magda Jeanrenaud // Julia Richter, Larisa Schippel (Hg.) – Berlin, Frank&Timme, 2014. – 340 S.
17. Köhler R. Elemente der synergetischen Linguistik / R.Köhler // Glottometrika 12. – Bochum : Brockmeyer, 1990. – S. 179-187.
18. Laviosa-Braithwaite S. Universals in translation / Sara Laviosa-Braithwaite // Baker M. (ed.) / Routledge's Encyclopedia of Translation Studies. – London and New York : Routledge, 1998.

REFERENCES

1. Barancev R.G. *Synergetics in modern natural sciences* [Синергетика в современном естествознании] / R.G. Barancev. – М. : Knizhnyj dom "LIBROKOM", 2009. – 160 p.
2. Garbovskij N. K. *Translation and "translation discourse"* [Перевод и "переводной дискурс"] / N.K. Garbovskij // Vestn. Mosk. un-ta. – 2011. – № 4. – Ser. 22. Teoriya perevoda. – P. 3-19.
3. German I.A. *Linguosynergetics : monograph* [Лингвосинергетика : Монографія] / I.A. German. – Barnaul : Izd-vo Altajskoj akademii ekonomiki i prava, 2000. – 168 p.
4. Dombrovan T.I. *Linguosynergetics : from binarity to ternary* [Лингвосинергетика : от бинарности к тернарности] / T.I. Dombrovan // Slov'yanskij zbirnyk. – 2012. – Vyp. 17. – Ch. 2. – P. 341-348.
5. Zasekin S.V. *Probability or regularity? About psycholinguistic universals in translation* [Імовірність чи закономірність?]

Pro psiholingvisyichni universaliiyi v perekladii] / S.V. Zasekin // Visnyk SumDU, 2006. – №11 (95). – S. 110-117.

6. Knyazeva E.N. *Synergetical foundation : a man constructing himself and his future* [Osnovaniya sinergetiki : Chelovek, konstruiruyushhij sebya i svoe budushhee] / E.N. Knyazeva, S.P. Kurdyumov. – M. : Knizhnyj dom "LIBROKOM", 2011. – 264 p.

7. Krasnopeyeva E.S. *About translation universals' concept and its place in the translation discourse research* [O meste ponyatiya "perevodcheskie universaliiyi" v iissledovaniyah perevodnogo diskursa] / E.S. Krasnopeyeva // Vestnik Chelyabinskogo gos. un-ta. – 2015. – № 27 (382). – V.98. – p. 108-113.

8. Kushnina L.V. *Translation as a synergetic system* [Perevod kak sinergeticheskaya sistema] / L.V. Kushnina // Vestnik Permskogo universiteta – Vyp. 3 (15).– 2011. – P. 81-86.

9. Nelyubin L.L. *Translation thesaurus* [Tolkovyj perevodovedcheskij slovar'] / L.L. Nelyubin. – M. : Flinta : Nauka, 2003. – 320 p.

10. Piotrovskij R.G. *Linguosynergetics: basic ideas, results, perspectives* [Lingvisticheskaya sinergetika: ishodnye polozheniya, pervye rezul'taty, perspektivy] / R.G. Piotrovskij. – SPb. : S.-Pb. gos. un-t, 2006. – 160 p.

11. *Synergetics in philological research* [Sinergetika v filologicheskikh iissledovaniyah] / T.I. Dombrovan, S.M. Enikeeva [i dr.]. – Kh. : KhNU imeni V.N.Karazina, 2015. – 340 p.

12. Selivanova O.O. *Modern linguistics : research trends and problems* [Suchasna lingvistika : napryami ta problemi] / O.O. Selivanova. – Poltava : Dovkillya_K, 2008. – 712 s.

13. Stepanov Y.S. *Language and method. About a modern philosophy of language* [Yazyk i metod. K sovremennoj filosofii yazyka] / Y.S. Stepanov. – M. : Yazyki russkoj kul'tury, 1998. – 784 s.

14. Baker M. *Corpus Linguistics and Translation Studies : Implications and Applications* / Mona Baker // Text and Technology : In honour of John Sinclair. – Amsterdam, 1993. – P. 223–243.

15. Frege G. *Über Sinn und Bedeutung* / Gottlob Frege // Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik. – Leipzig, 1892.

16. Jeanrenaud, M. *Universalien des Übersetzens* / Magda Jeanrenaud // Julia Richter, Larisa Schippel (Hg.) – Berlin, Frank&Timme, 2014. – 340 s.

17. Köhler R. *Elemente der synergetischen Linguistik* / R.Köhler // Glottometrika 12. – Bochum : Brockmeyer, 1990. – S. 179-187.